

RATIO DECIDENDI – НОВЕЛИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ*

Правові позиції Верховного Суду

Цивільна юрисдикція

ПРО ЗАХИСТ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВА КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ**

У статті 41 Конституції України вказано, що “ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним”.

Право користування є складовою права власності (ст. 89 Цивільного кодексу УРСР, ч. 1 ст. 317 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)).

Право власності та право користування земельною ділянкою набуваються у порядку, визначеному у Земельному кодексі України (далі – ЗК України), який також передбачає вичерпний перелік підстав для припинення таких прав.

Крім того, громадянин України, який у межах, наданих законодавством України набув права на земельну ділянку, не може нести негативних наслідків у зв'язку з порушенням процедури прийняття рішення органами влади чи місцевого самоврядування, які, як презюмується, діють у межах правового поля.

Так, у липні 2015 р. О. звернулася до суду з позовом, у якому просила зобов'язати відповідача здійснити на свою користь приватизацію земельної ділянки, посилаючись на те, що на виконання постанови Черкаського районного суду Черкаської області від 20 грудня 2007 р. у її власність перейшов житловий будинок, але у здійсненні державної реєстрації речових прав на спірний будинок було відмовлено, оскільки земельна ділянка не приватизована.

О. просила суд зобов'язати голів сільської ради, на території якої розміщений будинок, здійснити приватизацію земельної ділянки.

Рішенням Черкаського районного суду Черкаської області від 12 листопада 2015 р. у задоволенні позову відмовлено з тих підстав, що земельна ділянка не перебуває у складі земель комунальної власності сільської ради.

* Рубрика функціонує під егідою Єдиного порталу аналітики судової практики RATIO DECIDENDI.

** Правову позицію сформовано Л. Сидоровою за: Постанова Великої Палати Верховного Суду від 8 квітня 2018 р. у справі № 707/1580/15-ц, провадження № 14-70цс18.

Ухвалою Апеляційного суду Черкаської області від 24 грудня 2015 р. рішення Черкаського районного суду Черкаської області від 12 листопада 2015 р. скасовано, провадження у справі закрито, оскільки сільський голова під час вирішення питання щодо надання земельної ділянки діяв як суб'єкт владних повноважень, тому спір повинен розглядатися адміністративним судом.

Перевіривши матеріали справи, Велика Палата Верховного Суду встановила такі обставини та дійшла висновків.

Постановою Черкаського районного суду Черкаської області від 20 грудня 2007 р. задоволено позов О. та зобов'язано ДП “Черкаське лісове господарство” провести приватизацію житлового будинку з господарськими спорудами на користь О., який перебував на балансі ДП “Черкаське лісове господарство” і відповідно до статей 1, 2 Закону України “Про приватизацію державного житлового фонду” був об'єктом приватизації, а позивачка зареєстрована і проживала у цьому будинку, тому мала право на його приватизацію.

За змістом мотивувальної частини постанови вказані житловий будинок і прибудинкові будівлі та споруди зведені у період з 1993 р., а до цього на вказаній земельній ділянці також розміщувався будинок лісника.

Також у постанові зазначено, що з 1991 р. позивачка користується вказаним житловим будинком, а відповідно, і земельною ділянкою, на якій він розташований, і правомірність користування О. цією земельною ділянкою не спростовано ані у постанові суду від 20 грудня 2007 р., ані при розгляді цієї справи.

Суд апеляційної інстанції, закриваючи провадження у справі, яка переглядається Великою Палатою Верховного Суду, зазначив, що спір про приватизацію земельної ділянки стосується здійснення органом місцевого самоврядування владних повноважень, пославшись при цьому на рішення Конституційного Суду України від 1 квітня 2010 р. у справі № 10-рп/2010.

Однак апеляційний суд не врахував, що при вирішенні питання щодо компетенції суду слід врахувати критерій суб'єктного складу спірних правовідносин, одним із яких є участь суб'єкта владних повноважень, визначити характер правовідносин, із яких виник спір, і кінцеву мету пред'явлення позову.

За своїм змістом земельний спір, що виник із розпорядження органом місцевого самоврядування землею комунальної власності, є складним і комплексним із правової точки зору. При прийнятті рішення про передачу земельної ділянки у власність ці органи, з одного боку, перебувають у статусі суб'єкта владних повноважень, а з другого – реалізують право власності на землю територіальної громади. Крім того, таке рішення як

правовий акт індивідуальної дії є підставою, з якої виникає речове право власності чи користування землею у суб'єктів приватного права.

Оспорювання рішення органу місцевого самоврядування поглинається спором про речове, приватне право, яке як могло належати особі до звернення до органу місцевого самоврядування, так і виникнути в результаті реалізації рішення органу державної влади чи місцевого самоврядування, але захист якого відбувається у порядку цивільного судочинства у спосіб, характерний для приватноправових відносин.

Тобто можна зробити висновок, що земельні спори за участю фізичної особи можуть розглядатись як у порядку адміністративного, так і цивільного судочинства.

Підстав для визначення цього спору як адміністративного не вбачається, оскільки ч. 1 ст. 188 ЗК України від 2001 р. передбачає особливості набуття земельної ділянки у власність (її приватизацію) громадянами у разі, якщо вказана земельна ділянка перебуває у їх правомірному користуванні. Тобто у позивачки виникли відповідні цивільні права, які підлягають судовому захисту у порядку цивільного судочинства.

Оспорювання рішення органу місцевого самоврядування у цьому разі поглинається спором про речове, приватне право, яке належить особі до звернення до органу місцевого самоврядування. Таке право виникає і в результаті реалізації рішення органу державної влади чи місцевого самоврядування, але його захист відбувається у порядку цивільного судочинства (ст. 15 Цивільного процесуального кодексу України) у спосіб, характерний для приватноправових відносин.

З огляду на вказані норми Велика Палата Верховного Суду скасувала ухвалу суду апеляційної інстанції, а справу направила до цього суду для продовження розгляду.

Господарська юрисдикція

ПРО ОСКАРЖЕННЯ НАКАЗІВ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЧАСТИНІ ВИЗНАННЯ НІКЧЕМНИМИ ДОГОВОРІВ*

У липні 2016 р. ТОВ “ФК “Централ Капітал”” звернулося до Господарського суду міста Києва з позовом до ПАТ “Банк Петрокоммерц-Україна” (далі – Банк) про визнання недійсним одностороннього

* Правову позицію сформовано Л. Сидоровою за: Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 квітня 2018 р. у господарській справі № 910/12294/16, провадження № 12-9зг18.